

**СИЛИ
ОБОРОНИ
УКРАЇНИ**

СТРАТЕГІЯ ЗВІЛЬНЕННЯ КРИМУ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Аналітична записка

Степан ЯКИМ'ЯК

Капітан 1 рангу у відставці, учасник російсько-української війни, кандидат військових наук, доцент, експерт Центру оборонних стратегій, експерт Експертної мережі Кримської платформи

Степан Яким'як

капітан 1 рангу у відставці,
учасник російсько-української війни,
кандидат військових наук, доцент,
експерт Центру оборонних стратегій.

Сфера досліджень: національна, міжнародна,
військова та морська безпека, морські операції,
роботизовані системи.

ЗМІСТ

Анотація	1
Вступ	2
1. Звільнення Криму: актуалізація стратегічної мети	2
2. Безпекове середовище у Чорноморському регіоні	7
3. Дії сил оборони України щодо звільнення Криму: результати і наслідки	9
4. Проблеми та перспективи	13
Висновки та рекомендації	15

АНОТАЦІЯ

Крим є центром тяжіння у триваючій війні РФ проти України. У боротьбі за нього вирішуються не тільки регіональні, а й глобальні геополітичні та безпекові питання. Розпочавши збройну агресію проти України із захоплення Автономної Республіки Крим та міста Севастополя у 2014 році, Росія впродовж дванадцяти років намагається відновити власний контроль над Українською державою. Проте в Україні, щоб бути незалежною і процвітаючою країною, немає інших варіантів, окрім як захистити себе від ворога силою зброї та повернути усі захоплені ним території. Звільнення Криму від російської окупації, яке здійснюється Силами оборони України, є наріжним каменем у відновленні суверенітету і територіальної цілісності України, забезпеченні національної безпеки та міжнародної безпеки у Чорноморському регіоні.

Даний аналітичний матеріал підготовлено за результатами досліджень, що перманентно проводяться автором від початку агресії РФ проти України до теперішнього часу у контексті вивчення проблем національної безпеки України на морі та міжнародної безпеки у Чорноморському регіоні. Основна увага приділена аналізу розвитку поглядів, концепцій, стратегій, спрямованих на деокупацію Криму, стану діяльності Сил оборони України у 2022–2025 роках щодо його звільнення з окремим наголосом на інтенсифікацію цієї діяльності у першій половині 2026 року.

Події весни та початку червня 2026 року у триваючій російсько-українській війні засвідчили про зростання масштабів ураження важливих військових й інших об'єктів противника на території Кримського півострова та у прилеглих морських районах. Суттєво зросла частота та результативність ударів, особливо по об'єктах інфраструктури, що забезпечують логістичний та інші зв'язки Криму з Таманським півостровом Росії та тимчасово окупованою частиною території Херсонської області. В цих діях проглядаються системні спроби України ізолювати Кримський півострів, зірвати логістику російських військ та послабити угруповання противника, що призначені для оборони Криму. Чи так це насправді та на якому етапі звільнення Криму знаходяться Сили оборони України, а також — якими є головні проблеми та перспективи звільнення українського Криму? Відповіді на ці та пов'язані з ними запитання викладені у даному матеріалі.

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах триваючої війни Російської Федерації проти України життєво важливим інтересом Українського народу є збереження суверенітету і територіальної цілісності України. Жодна з тимчасово окупованих Росією частин території України, починаючи з 2014 року, не може залишитись без захисту з боку Сил оборони України (СОУ). Водночас з моменту тимчасової окупації українського Криму у 2014 році та по теперішній час представниками Росії і деяких інших закордонних держав робляться спроби виключення питання звільнення Криму з порядку денного у ході офіційних та закулісних перемовин щодо припинення збройної агресії Росії проти України і завершення війни.

Взаємодіючи з країнами — партнерами, їх альянсами і союзами, Україна твердо відстоює своє право на незалежність, суверенітет і територіальну цілісність. Україна продовжує боротись за звільнення тимчасово окупованих Росією територій та настання повної міжнародно-правової відповідальності Російської Федерації за акт агресії та здійснені нею злочини. За відсутності можливості політико-дипломатичного вирішення питань припинення і завершення триваючої війни Україна застосовує власні СОУ для боротьби з агресором та звільнення територій. Для забезпечення успіху у боротьбі з ворогом Україна повинна зміцнювати співпрацю з партнерами, обирати і реалізовувати найбільш доцільні стратегії дій. Тому дане дослідження є актуальним і сприятиме визначенню реального стану справ щодо діяльності зі звільнення Криму та опрацюванню заходів щодо підвищення її ефективності.

У межах даного дослідження розглядається **загальна проблема**, яка полягає, з одного боку, у необхідності формування і реалізації Україною такої стратегії у триваючій війні, яка б забезпечила звільнення Криму, була б узгодженою з іншими заходами забезпечення національної безпеки і оборони у війні та оптимальною за часовими і ресурсними показниками, а з іншого боку, зважаючи на значний воєнно-економічний потенціал РФ, — Україна має обмежені спроможності з протидії противнику та повинна обирати такі способи дій, які б максимально використовували підтримку партнерів, досягнуте випередження і перевагу над противником в оволодінні стратегічним інтелектуальним лідерством та у впровадженні інноваційних військових технологій.

Мета дослідження. На підставі аналізу існуючих бачень, концепцій, стратегій боротьби з РФ, зокрема щодо деокупації Криму, та чинників, що впливають на їх формування і реалізацію, опрацювати рекомендації щодо підвищення ефективності безпекових заходів та ведення операцій СОУ в інтересах звільнення Криму.

Методологія дослідження. Стратегія звільнення Криму у межах даного дослідження розглядається не як окремий документ, а як інтегративна частина стратегічних документів держави щодо забезпечення національної безпеки і застосування Сил оборони України. в умовах триваючої війни. Для вивчення концепцій, стратегій, безпекового середовища використовується метод контент-аналізу. Під час визначення результатів ударів СОУ використовуються методи кількісної оцінки та порівняльного аналізу. Для визначення проблем, перспектив та рекомендацій використовуються методи декомпозиції, синтезу та узагальнення.

1. ЗВІЛЬНЕННЯ КРИМУ: АКТУАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОЇ МЕТИ

Умови формування стратегічної мети. Для досягнення успіху у діяльності щодо реалізації безпекових заходів та звільнення Україною окупованих ворогом територій первинною умовою є формування ефективної стратегії дій, яка б містила докладно визначені стратегічні цілі, завдання, способи їх виконання та необхідні спроможності. Тому, розглядаючи питання звільнення Криму, необхідно розпочинати саме з вивчення стану формування і актуалізації відповідних цілей. Одразу слід зазначити, що рівень актуальності питань, пов'язаних з деокупацією Кримського півострова у різні періоди триваючої війни був різним.

Впродовж усього періоду з початку захоплення українського Криму Російською Федерацією у 2014 році і до теперішнього часу питання його звільнення, з одного боку, вважалось одним з найважливіших завдань у діяльності щодо відновлення суверенітету і територіальної цілісності України. Водночас, незважаючи на прийняття ще у березні 2014 року резолюції ООН щодо підтримки територіальної цілісності

Україні у межах міжнародно визнаних кордонів¹, актуальність питання звільнення Криму та його пріоритетність залежала від реальних безпекових умов і здатності України до організації та здійснення опору, застосування власної військової сили для захисту і звільнення окупованих ворогом територій.

Окрім того, зважаючи на значний і переважаючий воєнно-економічний потенціал Росії важливою умовою щодо протидії агресору була і залишається до цього часу підтримка України з боку країн-партнерів. Водночас, рівень взаємодії з партнерами і залежність від їх прихильності ставила Україну у певну залежність і часто вимагала врахування поглядів партнерів на те чи інше питання в організації заходів протидії агресору. Такий стан справ не сприяв постійному і чіткому цілеспрямованню на діяльність щодо безумовного і визначеного у певному горизонті часу звільнення Кримського півострова.

🚩 Крим — центр тяжіння у війні Росії проти України, його звільнення є одночасно і умовою, і одним із визначальних результатів майбутньої перемоги України.

Роль Криму для безпеки і розвитку України. Крим має для України надважливе значення. Окрім багатотисячолітньої історичної мультикультурної спадщини, історичного започаткування християнства Київської Русі та розквіту Криму як історичної Батьківщини кримськотатарського народу, в сучасних умовах Крим є невіддільною частиною суверенного простору Українського народу, малою батьківщиною для багатьох поколінь українців, починаючи від часів російської і радянської імперій. Крим має важливе геополітичне значення для розширення можливостей щодо розвитку України у Чорноморському регіоні та поширення її інтересів за його межами. Виключно сприятливе (центральне) положення Кримського півострова у Чорноморському регіоні, а також прилягання до нього Азовського моря і Керченської протоки, обумовлюють значні економічні можливості для розвитку морської галузі, торгівлі, добування газу, вирощування аграрних культур та ін. Окрім геополітичного, культурного, політичного та економічного значення він відіграє суттєву безпекову роль, особливо з урахуванням традиційної агресивної політики такого сусіда, як Росія. Важливо підкреслити, що у військово-стратегічному контексті Крим як півострів значною мірою залежить від надійності функціонування перешийку та мостів, які з'єднують його з прилеглими регіонами (див. рис. 1). Водночас, РФ як держава-агресор, ігноруючи міждержавні угоди, Статут ООН, інші норми міжнародного права, реалізуючи шовіністичну та імперсько-експансіоністську політику, прагне заволодіти Кримом, відновивши його, перш за все, як «мілітарний хаб» для протистояння діяльності США, НАТО, Туреччини у цьому регіоні, проектування сили на країни Середземномор'я, Близького Сходу, Африки. Важливо

Рис. 1. Положення Кримського півострова у Чорному морі, перешийок Перекоп та мости, що зв'язують його з іншими приморськими територіями.

Джерело: оформлено автором з використанням Google Maps

¹ United Nations General Assembly Resolution 68/262 on 27 March 2014. Territorial integrity of Ukraine. <https://docs.un.org/en/A/RES/68/262>

підкреслити, що спроба захоплення Криму є частиною більш широкої стратегії з повернення України під повний контроль Москви. Отже, в контексті забезпечення безпеки та оборони України Крим має виключно стратегічне значення. Крим є центром тяжіння у війні Росії проти України, тому його звільнення є одночасно і умовою, і одним із визначальних результатів майбутньої перемоги України.

Актualізація цілі щодо звільнення Криму у ході війни. Зважаючи на зазначене вище, важливо проаналізувати зміни, що відбувались в актуалізації та імплементації такої стратегічної мети діяльності України у війні, як звільнення Криму.

За відсутності сприятливих умов щодо деокупації Криму у період з 2014 по 2022 рр. Україною вживались всебічні заходи із вирішення цього питання в першу чергу політико-дипломатичним шляхом. Так звані Мінські угоди забезпечили часткове припинення активних бойових дій на сході України, але звісно що не передбачали активізації дій зі звільнення Криму. Такий же шлях стосовно деокупації Криму був закріплений у Стратегії національної безпеки України, затвердженій у 2019 році².

З початком повномасштабного військового вторгнення РФ в Україну у 2022 році пріоритетом діяльності керівництва України, Сил оборони України та усього українського суспільства було насамперед вистояти, зупинити ворога та відкинути його війська, де це було можливим.

Погляди та концепції представників керівництва іноземних держав стосовно питання звільнення Криму. З початком перемовин щодо припинення бойових дій та завершення війни позиція РФ, починаючи з березня 2022 року, стосовно Криму була незмінною: за поглядами держави-агресора питання деокупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя не входило у порядок денний щодо обговорення питань з Україною.

У поглядах і висловлюваннях представників країн-партнерів України в залежності від періоду війни та умов глобальної і регіональної безпекової обстановки, зовнішньополітичних і внутрішньополітичних (усередині цих країн) умов, воєнно-політичної та воєнно-стратегічної обстановки підхід до питання звільнення Криму був різним. Спектр варіантів відношення держав-партнерів, їх союзів та альянсів стосовно цього питання включав: від повного ігнорування питання (відсутності у порядку денному), а інколи навіть прихованого визнання права РФ на Крим, — до стверджень, що лише Україна «має право вирішувати», та варіантів повної підтримки України у питаннях звільнення Криму.

У висловлюваннях щодо припинення (завершення) російсько-української війни або варіантах угод, опрацьованих з січня 2025 року, президентом США Д. Трампом питання Криму або повністю ігнорувалось, або зазначалось, що Крим де-факто залишатиметься російським³. У заявах представників керівництва НАТО, у першу чергу генерального секретаря цієї організації, також зустрічались різні формулювання, однак у 2026 році наголошувалось на підтримці України та її власних рішень щодо окупованих територій⁴.

Водночас, підтримуючи суверенітет і територіальну цілісність України, керівництвом ЄС було неодноразово заявлено, що питання стосовно власних територій повинно вирішуватись Україною⁵. Лише небагато держав практично з початку війни притримувались позиції щодо обов'язковості деокупації Криму та його повернення під повний контроль України⁶. Позиції закордонних партнерів України щодо звільнення тимчасово окупованих Росією українських територій суттєво впливають на формування умов для проведення перемовин про припинення і завершення війни, а також — на зміст можливих угод. Вимоги щодо деокупації захоплених РФ українських територій у разі їх закріплення у пропонуваніх варіантах угод не тільки відповідають потребам у забезпеченні справедливого завершення війни, але й формують передумови для створення довготривалого миру у регіоні. Таким чином, висування

² Стратегія національної безпеки України, затверджена **Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 (зі змінами)**. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

³ Trump's full 28-point Ukraine-Russia peace plan (Nov 20, 2025). <https://www.axios.com/2025/11/20/trump-ukraine-peace-plan-28-points-russia>

⁴ **Rutte also acknowledged there were «very sensitive» issues to be resolved around Russian demands regarding Ukraine's territory** (26 Jan 2026). <https://www.theguardian.com/world/live/2026/jan/26/ukraine-russia-us-greenland-europe-trade-deal-nato-latest-news-updates>.

⁵ European Union Leaders' Statement on Ukraine (12 August 2025). <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/08/12/statement-by-european-union-leaders-on-ukraine>.

⁶ Ukraine, Lithuania strongly condemn occupation of Crimea and Russian aggression in Donbas (12.12.2016). <https://www.ukrinform.net/rubric-politics/2137983-ukraine-lithuania-strongly-condemn-occupation-of-crimea-and-russian-aggression-in-donbas.html>

агресору умов щодо звільнення окупованих територій є базовою потребою для забезпечення ефективних режимів міжнародної безпеки у східній частині Європи та загалом на континенті. Тому питання звільнення Криму та інших окупованих українських територій є обов'язковою умовою у будь-яких перемовинах України з Російською Федерацією із залученням США та держав Європи про припинення і завершення війни.

Питання звільнення Криму від його тимчасової окупації Російською Федерацією і повернення Україні є обов'язковою умовою у будь-яких перемовинах про припинення і завершення війни.

Власне такий формат перемовин забезпечуватиме здійснення країнами — партнерами України свого внеску у відновлення міжнародної безпеки та гарантування безпечних умов розвитку у післявоєнний період. Водночас для всебічного розуміння закордонними партнерами цілей України у війні, зокрема щодо звільнення Криму, а також цілеспрямованої підтримки української держави важливим аспектом є адаптивне уточнення Україною власних законодавчих і нормативно-правових актів та чітке декларування намірів і шляхів (способів) звільнення окупованих Росією територій, зокрема й Кримського півострова.

Питання нормативно-правового закріплення положень щодо звільнення Криму та їх системної імплементації. Ведення успішної оборони України у війні, зокрема звільнення Криму, неможливе без забезпечення належної ефективності управління державою, її силами безпеки і оборони. Водночас, основою управління є рішення і система діяльності щодо їх оперативного прийняття та повномірної імплементації. Такі рішення відображаються у відповідних стратегічних документах, у першу чергу у Стратегії національної безпеки України. Окрім того, варто наголосити, що в умовах набуття російсько-українською війною затяжного характеру та виникнення необхідності адаптування діяльності держави до перманентно впливаючих умов війни постає нагальна потреба у відновленні діяльності щодо підтримки в актуальному стані усіх основних стратегічних документів, у першу чергу тих, що стосуються оборони і національної безпеки.

Актуальність цієї потреби, окрім іншого, обумовлюється тим, що діюча редакція Стратегії національної безпеки України, затверджена у 2020 році, містить низку положень, які суперечать реальній безпековій ситуації та діям Сил оборони України. Так, у статті 6, в якій визначені напрями забезпечення безпекових пріоритетів, зазначається лише про: «...здійснення міжнародно-правових, політико-дипломатичних, безпекових, гуманітарних та економічних заходів, спрямованих на припинення Російською Федерацією незаконної окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь». Аналіз цього положення засвідчує, що у ньому не передбачено будь-якого «силового» варіанту повернення півострова під контроль України. В цій же статті Стратегії ведення оборонних дій перебачено лише з обмеженими цілями: «...продовження реалізації заходів з оборони та стримування ...як гарантії недопущення ескалації конфлікту з боку Росії, зменшення напруги та припинення Російською Федерацією збройної агресії». Водночас, підкреслимо, що ця редакція Стратегії є актуальною і не має актів щодо призупинення її дії.

Водночас окремим питання дослідження є вивчення доцільності внесення змін у діючі стратегічні документи в умовах триваючої війни. Розуміючи, що головним є реальне, у форматі 24/7, ведення дій щодо оборони України та прийняття ситуативних рішень з огляду на виникаючі зміни на полі бою й у державі, зовсім необґрунтованою бачиться відмова від систематичного перегляду пріоритетів забезпечення національної безпеки і оборони. Так, без регулярного проведення засідань Ставки Верховного Головнокомандувача ЗС України у триваючій війні та уточнення планувальних документів стратегічного застосування Сил оборони України, неможливо здійснювати ефективне цілодобове управління Силами оборони України та забезпечувати обороноздатність держави. Проте чи правильним є нехтування саме в умовах затяжної війни на виснаження потребами довгострокового прогнозування та середньострокового планування, зокрема й уточнення стратегічних документів, таких як Стратегія національної безпеки України? Ще один аргумент на користь перегляду Стратегії — це забезпечення прозорості для суспільства в діяльності керівництва держави і розуміння визначених ним пріоритетів у війні. Саме відкриті стратегічні документи дозволяють громадянам розуміти наміри керівництва та більш цілеспрямовано й узгоджено діяти в єдиній системі діяльності у державі в інтересах безпеки та оборони в умовах війни.

Окрім того, слід зазначити, що в умовах війни вже були прецеденти щодо внесення змін у Стратегію національної безпеки України. Так, Указом Президента України від 6 січня 2025 року № 16/2025⁷ до Стратегії вже вносились доповнення і зміни. Вони містили доповнення одного з абзаців і ще внесення змін до формулювань у декількох інших абзацах в частині, що стосується питань *«розвитку інтегрованого управління державним кордоном України»*. Жодним чином не піддаючи сумніву важливості внесення таких доповнень і змін до Стратегії, виникає обґрунтоване запитання щодо доцільності оновлення тих положень Стратегії, які стосуються звільнення Криму та, у ширшому контексті, усіх актуальних питань оборони України у війні.

Проте, головне, що слід мати на увазі, це відсутність чітко сформульованих у відкритих документах положень щодо цілей діяльності держави задля оборони від ворога, зокрема стосовно силового варіанту звільнення Криму. Також важливо наголосити, що положення Стратегії згідно її ж 67 та 69 пунктів мають використовуватися Радою безпеки і оборони та Кабінетом Міністрів України під час організації та здійснення заходів щодо оборони і забезпечення безпеки України. Зрозуміло, що ця функція Стратегії безпосередньо впливає на якість діяльності цих державних органів. У якості часткового висновку слід зазначити, що оновлення положень Стратегії сприятиме системності у діяльності державних органів у питаннях планування та ведення оборони України від ворога, зокрема й щодо звільнення Криму.

Водночас аналіз положень Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 117/2021⁸, засвідчує, що в ній чітко та однозначно зазначено про можливість різних варіантів де окупації, при яких не виключається і ведення воєнних дій. Так, у статті 9 Стратегії вказано, що *«...Україна залишає за собою право застосування всіх передбачених міжнародним правом і національним законодавством засобів захисту прав і свобод людини, національних інтересів, відновлення територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаного державного кордону та забезпечення державного суверенітету»*. З огляду наявності серед сфер забезпечення національної безпеки окремої воєнної сфери та стратегічних документів, що деталізують питання воєнної безпеки і оборони України, в межах даної Стратегії більша деталізація питань звільнення Криму військовими засобами і методами є недоцільною.

Окрім того, проведений аналіз засвідчив про необхідність перегляду та уточнення такого документу, як Стратегія воєнної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021⁹. Згідно прикінцевих положень цього документу дана Стратегія є *«...основою для розроблення плану оборони України...»*. Водночас серед положень стратегії, зокрема «ймовірних сценаріїв, які потребуватимуть застосування сил безпеки і оборони України для виконання завдань з оборони України» не передбачено засад щодо ведення дій зі звільнення окупованих територій, зокрема й Криму, проведення наступальних операцій та глибинних ударів на території противника. Потребують ретельного перегляду й інші положення даної Стратегії, зокрема щодо ролі роботизованих комплексів у виконанні завдань Силами оборони України.

Водночас слід додати, що уже під час відбиття повномасштабного вторгнення військ РФ в Україну, було введено в дію План оборони держави¹⁰, що має відповідний гриф обмеження доступу та у якому, ймовірно, було вказано стратегічні цілі застосування СОУ, зокрема й щодо звільнення Криму. Також у липні 2024 року було доопрацьовано і введено в дію Стратегію морської безпеки України¹¹, в якій серед цілей діяльності із забезпечення морської безпеки вказано такі: *«... 2) деокупація тимчасово окупованих узбережжя, районів внутрішніх вод, територіального моря, виключної (морської)*

⁷ Про внесення змін до Стратегії національної безпеки України. Указ Президента України від 6 січня 2025 року № 16/2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/2025#Text>.

⁸ Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, затверджена Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 117/2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117/2021#Text>.

⁹ Стратегія воєнної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>.

¹⁰ Указ Президента України від **24 лютого 2022 року № 70/2022** «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 лютого 2022 року «Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70/2022#Text>.

¹¹ Стратегія морської безпеки України, затверджена Указом Президента України від 17 липня 2024 року № 468/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/2024#Text>.

економічної зони і континентального шельфу України; 3) забезпечення державного суверенітету, суверенних та інших прав у морських просторах України...». Тобто, у цій Стратегії було чітко зафіксовано необхідність деокупації узбережжя Криму, окупованого противником, та відновлення суверенітету України над прилеглими до нього українськими водами. Для досягнення визначених цілей у Стратегії були визначені відповідні завдання та напрямки діяльності, а в листопаді 2024 року було введено в дію План заходів з реалізації Стратегії морської безпеки України¹², в якому були визначені заходи та показники (індикатори) їх виконання. Безумовно, що це дозволило значно краще цілеспрямувати діяльність в інтересах досягнення стратегічної цілі щодо звільнення Кримського півострова. Водночас зміни, що відбулись у збройній боротьбі на морі, на суші та у повітрі з липня 2024 року по червень 2026 року, обумовлюють необхідність перегляду та уточнення зазначених документів з урахуванням виявлених потреб та пріоритетів.

Незважаючи на проблемні питання щодо своєчасного і повного відображення стратегічних цілей зі звільнення Україною тимчасового окупованих територій, зокрема й Криму, військовим шляхом у законодавчих і нормативно-правових актах держави, що наведені вище, військово-політичним керівництвом України та її захисниками і захисницями в умовах повномасштабного військового вторгнення вживались усі необхідні заходи й дії щодо оборони України від ворога та відвоювання української землі.

Внаслідок поступової зміни загальної військово-політичної та військово-стратегічної обстановки у російсько-українській війні завдяки успіху операцій Сил оборони України у Чорному морі та в Криму відбулась актуалізація питання звільнення Криму. Від декларування політико-дипломатичних шляхів деокупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя Україна перейшла до ведення активних воєнних дій щодо ізоляції Криму і примушення РФ до виведення своїх військ з півострова.

2. БЕЗПЕКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ У ЧОРНОМОРЬСЬКОМУ РЕГІОНІ

Особливості взаємозв'язку війни РФ проти України та безпеки у регіоні. Триваюча війна Росії проти України, що була розпочата у 2014 році, створила масштабні загрози у Чорноморському регіоні, у першу чергу навколо Криму та прилеглих районах. Гібридні дії РФ у 2014–2021 роках негативно вплинули на свободу судноплавства, торгівлю та інші види морської діяльності у Чорному й Азовському морях. Виникли безпосередні загрози для безпеки екіпажів цивільних суден у зв'язку із значним масштабуванням російської військової діяльності на морі із фактичним застосуванням різних видів зброї та засобів радіоелектронної боротьби. Як наслідок, суттєво знизився рівень міжнародної безпеки у регіоні.

З початком повномасштабного військового вторгнення РФ в Україну у 2022 році Чорноморський регіон перетворився у зону ведення активних воєнних дій, що призвело до зниження міжнародної безпеки до мінімального рівня. Внаслідок розширення масштабів збройної агресії РФ проти України у Чорному морі відбулося блокування десятків торговельних суден під прапорами третіх країн у портах, нанесення ударів по суднах, підрив на мінах та загибель членів їх екіпажів.

В теперішній час воєнні дії у Чорноморському регіоні, зокрема щодо звільнення Криму, мають безумовний та двосторонній взаємозв'язок із безпекою у регіоні. Для прикладу, на підставі аналізу дій на морі у 2022–2025 роках було висловлено такий частковий висновок: «... Зниженням потенціалу рф на Чорному морі Україна сприяла підвищенню рівня міжнародної безпеки та безпеки НАТО і ЄС у Чорноморському і Середземноморському регіонах, зокрема у Сирії, рівня національної безпеки причорноморських держав, включно з країнами-членами НАТО Румунією, Болгарією, Туреччиною»¹³. Одним із чинників зазначених успіхів є, безумовно, допомога Україні з боку іноземних держав.

Водночас, якщо узагальнювати цей взаємовплив, то з одного боку, успіхи України у боротьбі з Росією в Чорному морі уже сприяють наближенню завершення війни і відновленню необхідного рівня безпеки

¹² Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії морської безпеки України» від 22 листопада 2024 року N № 1162-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1162-2024-%D1%80#Text>.

¹³ Yakymiak, Stepan. Maritime security of Ukraine: Problems and Prospects. Black Sea Security, 2026, №1(44). P.7–28. <https://geostrategy.org.ua/en/black-sea-security/chornomorska-bezpeka-1-44-2026/black-sea-security-eng-version>.

у регіоні. З іншого боку, надання державами — партнерами військової та інших видів допомоги Україні, а також посилення спроможностей причорноморських держав та впливу провідних країн світу, міжнародних безпекових союзів й альянсів на ситуацію у регіоні, сприятиме формуванню умов для припинення завершення війни і, відповідно, — відновлення міжнародної безпеки у Чорноморському регіоні. Слід зазначити, що збройна агресія РФ проти України змусила причорноморські держави, США, ЄС, НАТО до реагування на зміни безпекової обстановки у регіоні, перегляду власних концепцій, доктрин, стратегій та вжиття певних заходів щодо посилення безпекових і оборонних спроможностей.

Зміни у безпекових стратегіях щодо регіону та наслідки їх реалізації. В умовах триваючої війни РФ проти України практично кожною з причорноморських країн здійснювалось певне нарощування оборонних спроможностей та уточнення безпекових підходів для реагування на існуючі і прогнозовані загрози. Також на зміни у безпековій ситуації в регіоні зреагували США, ЄС, НАТО.

У запровадженій у 2023 році Стратегії США з безпеки та розвитку у Чорному морі було акцентовано увагу, перш за все, на заходах щодо підвищення регіональної стабільності, здійснення подальшої економічної інтеграції чорноморських держав із західними державами та заходів щодо «протидії економічним зусиллям КНР» у регіоні¹⁴.

Стратегічний підхід ЄС до Чорноморського регіону¹⁵, що був опублікований у травні 2025 року і деталізував елементи раніше введеної в дію Стратегії морської безпеки ЄС, визнав суттєве загострення загроз у регіоні внаслідок дій РФ та визначив три основні пріоритети: зосередження зусиль на захисті критичної інфраструктури, поглиблення оперативної взаємодоповнюваності з НАТО в Чорному морі, розширення інтеграції України в архітектуру безпеки ЄС. Окрім інших заходів цим стратегічним документом було передбачено створення Чорноморського центру морської безпеки для сприяння моніторингу та обміну інформацією. Однак, навіть незважаючи на значний досвід ЄС із проведення морських операцій, зокрема антипіратських, вказаним документом не передбачено формування і застосування жодних морських безпекових місій (операцій) у Чорноморському регіоні, що, безумовно, обмежує спроможності ЄС з реального впливу на ситуацію в регіоні.

Поглиблює цей недолік і те, що ЄС розраховує виключно на спроможності НАТО у даному регіоні, проте Альянс також обмежив себе у здійсненні впливу в регіоні. Так, в оновленій редакції Морської стратегії НАТО¹⁶, опублікованій у жовтні 2025 року, не актуалізовано увагу на масштабуванні загроз в регіоні внаслідок агресивних дій РФ. Згадуючи про Чорне море у власній стратегії лише один раз у контексті ширших викликів, НАТО жодним чином не деталізувало хоча б цілі і завдання щодо підтримання (відновлення) безпеки у Чорному морі в умовах суттєвих змін безпекового середовища.

Туреччина як держава, що є членом НАТО, та вважається одним із регіональних військових лідерів в умовах збройної агресії РФ проти України хоча й активізували розвиток власних оборонних спроможностей та продовжує займати двовекторну позицію, визнаючи територіальну цілісність України не формує і не реалізує жодної адекватної стратегії зі стримування РФ та створення і застосування багатонаціональних сил із забезпечення судноплавства та морської безпеки у регіоні. Створення трьома прибережними державами Чорноморського угруповання протимінних сил¹⁷ у 2024 році було обумовлено нагальною потребою боротьби з мінною загрозою у територіальних водах цих країн та водночас упродовж 2025-2026 роках не спостерігалось будь-якої діяльності щодо трансформування цього угруповання для забезпечення більш широкої морської безпекової місії (операції)¹⁸.

Аналіз заходів, що опрацьовувались і здійснювались провідними країнами світу, міжнародними безпековими організаціями та причорноморськими державами упродовж 2014-2026 роках, свідчить про їх незначний внесок в стримування збройної агресії РФ у регіоні та недопущення розширення нею масштабів застосування військової сили. Незважаючи на розробку провідними закордонними

¹⁴ Black Sea Security Act of 2023 (S.804), The Senate of the United States, March 15, 2023. <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/senate-bill/804/text?s=1&r=57>.

¹⁵ The European Union's Strategic Approach to the Black Sea Region. European Commission (May 28, 2025). https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/170d9b3a-d45f-4169-80fa-9adb753c0921_en.

¹⁶ Alliance Maritime Strategy (October 29, 2025). <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/10/29/alliance-maritime-strategy>.

¹⁷ Туреччина, Румунія та Болгарія домовилися про розмінування Чорного моря (11.01.2024). <https://forbes.ua/news/turechchina-rumuniya-ta-bolgariya-domovilis-pro-rozminuvannya-chornogo-morya-11012024-18455>.

¹⁸ Ilie, Luiza. Romania Seeks to Expand Black Sea Task Force with Turkey, Bulgaria. Reuters (August 14, 2025). <https://www.reuters.com/en/romania-seeks-expand-black-sea-task-force-with-turkey-bulgaria-2025-08-14>.

центрами й окремими досвідченими експертами більш ґрунтовних безпекових стратегій та дієвих заходів для Чорноморського регіону в умовах агресивних дій Росії, вони не були використані в перелічених вище стратегічних документах та реально впроваджені у діяльності держав. Було проігноровано неодноразові наголоси на виключній ролі Криму у забезпеченні безпеки в регіоні та необхідності суттєвого посилення спроможностей США та НАТО¹⁹.

У якості часткового висновку з аналізу розвитку безпекової ситуації у регіоні слід наголосити на суттєвій інертності у діяльності провідних країн світу, міжнародних безпекових організацій та причорноморських держав в частині, що стосується створення і застосування ефективних безпекових механізмів для відновлення безпеки у Чорноморському регіоні в умовах триваючої війни. Проведені до цього часу іноземними державами у Чорноморському регіоні заходи мали в основному локальний захисний характер та не набули такого масштабу, щоб повномірно забезпечити захист ключових національних інтересів на морі та необхідний рівень міжнародної безпеки у контексті їх морської діяльності. Це, у свою чергу, обумовлює цінність внеску України у нейтралізацію впливу російського агресора у регіоні, зокрема важливість ударів та операцій Сил оборони України в інтересах звільнення Криму.

Найбільш імовірним варіантом покращання безпекової ситуації у регіоні може бути успішне виконання Силами оборони України завдань щодо звільнення Криму, яке, у свою чергу, стане передумовою для відновлення міжнародної безпеки у Чорноморському регіоні.

 Звільнення Криму та досягнення Україною перемоги у війні — визначальна **передумова для відновлення міжнародної безпеки** у Чорноморському регіоні та його сталого розвитку.

Окрім того, після припинення бойових дій та завершення війни виникне необхідність у спеціальних безпекових механізмах для підтримання стабільності у регіоні, контролю за діяльністю збройних сил сторін, недопущення відновлення бойових дій та підтримання встановлених режимів міжнародної безпеки у регіоні²⁰. Робота зі створення таких механізмів має розпочинатись завчасно та забезпечувати адаптивність формату в залежності від умов обстановки та досягнутих домовленостей.

3. ДІЇ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗВІЛЬНЕННЯ КРИМУ: РЕЗУЛЬТАТИ І НАСЛІДКИ

Імплементація стратегічної мети та послідовність виконання завдань. Перша реальна можливість для формування умов щодо звільнення Криму уже під час широкомасштабного військового вторгнення РФ з'явилась у квітні 2022 року. Це відбулось внаслідок дій Сил оборони України із зупинки наступу ворога в обхід Миколаєва на Одесу та зриву панування угруповань сил противника на морі. За підсумками ударів по російських кораблях та знищення флагмана Чорноморського флоту РФ ракетного крейсера «Москва» 13 квітня 2022 року, противник відвів усі свої ударні та амфібійні сили до узбережжя Криму, а після комплексного удару українських морських безпечіпажних та безпілотних літальних апаратів по російських силах у Севастополі 29 жовтня 2022 року РФ втратила контроль над охороною власних сил у Криму²¹. З огляду на ці успіхи України провідні закордонні експерти почали прогнозувати звільнення Криму²².

¹⁹ Ben Hodges: Crimea is essential for Ukraine's sovereignty and future prosperity (2025). URL: <https://english.nv.ua/nation/hodges-crimea-is-key-to-ukraine-s-survival-and-sovereignty-50517522.html>.

²⁰ Alina Frolova, Stepan Yakymiak. The Changing Military Balance in the Black Sea: A Ukrainian Perspective (02.04.2026). The Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/research/2026/04/the-changing-military-balance-in-the-black-sea-a-ukrainian-perspective>.

²¹ Yakymiak, S. War at sea in 2022–2023: lessons learned, perspectives and features of maritime unmanned vehicles employment (2023). Science and Defence, №3, 2023. P.49–55. (<https://doi.org/10.33099/2618-1614-2023-22-3-49-55>) <https://nio.nuou.org.ua/article/view/292156/335888>

²² Генерал США Ходжес спрогнозував, коли Україна звільнить усі окуповані території (01.11.2022). <https://espresso.tv/general-ssha-khodzhes-sprognozuvav-koli-ukraina-zvilnit-usi-okupovani-teritorii>.

Наступний етап імплементації мети щодо звільнення Криму розпочався після того, як Сили оборони України у другій половині 2023 — на початку 2024 рр. здійснили низку успішних ударів по кораблях, інших силах і пунктах управління противника. Внаслідок цих ударів Росію було примушено до виведення основних ударних та амфібійних сил з Криму до Новоросійська. По суті було створено початкові умови для подальших дій зі звільнення Криму та проведення відповідних військових операцій²³.

Впродовж 2024-2025 рр. Сили оборони України продовжували методично знищувати об'єкти протиповітряної оборони та інші важливі військові об'єкти військ РФ у Криму та прилеглих районах, формуючи умови для наступних дій зі звільнення Криму²⁴. У вересні 2024 року, відповідаючи на запитання журналістів щодо нанесення систематичних ударів українськими силами по об'єктах у Криму, Президент України Володимир Зеленський заявив про проведення певної операції, що передбачає ізоляцію Криму²⁵. Водночас, прогножуючи майбутні сценарії, військові експерти наголошували на складнощах та специфіці операцій зі звільнення островів (півостровів), враховуючи досвід таких дій у воєнних конфліктах XX — початку XXI ст.

Для успішного проведення таких операцій необхідно послідовне виконання низки важливих завдань: завчасне нанесення ударів з послаблення сил оборони островних (півостровних) територій та ведення інших дій зі створення сприятливих умов для початку активної фази операції; знищення сил і засобів ППО противника або зниження їх спроможностей до необхідного рівня, який дозволяє успішне виконання наступних завдань на островних (півостровних) територіях; ведення дій для забезпечення ізоляції островних (півостровних) територій, недопущення поповнення ворогом військ, зброї, боєприпасів та інших матеріальних запасів, евакуації важливих об'єктів та матеріальних цінностей; ведення дій із ураження критичних об'єктів оборони противника та його виснаження на ізольованих островних (півостровних) територіях, підтримання ізоляції, примушення противника до звільнення окупованих територій чи виведення з них військ і адміністративних структур; у разі відмови противника від залишення островних (півостровних) територій — ведення дій щодо ураження сил противника та взяття їх в полон; після завершення дій зі звільнення островних (півостровних територій) — ведення дій щодо стабілізації обстановки та недопущення повторного їх захоплення ворогом.

Аналізуючи дії противника щодо організації оборони півострова, підкреслювалось, що ним ще у 2014 році було створено ешелоновану систему оборони Криму, яка постійно нарощувалась у наступні роки. Водночас зазначалось, що неодноразово проведені у 2022-2024 рр. підрозділами Сил спеціальних операцій ЗС України та Головного управління розвідки Міністерства оборони України рейдові дії з моря в декількох районах Кримського півострова засвідчили про наявність слабких місць у створеній противником системі оборони²⁶.

Проведений аналіз військово-стратегічної та оперативної обстановки, а також варіантів її можливого розвитку дозволив сформулювати такий висновок: *«...не зламавши оборону Криму комплексними ударами по критичних військових об'єктах противника і не звільнивши півострів, не можуть бути створені умови для перехоплення ініціативи Україною у війні і перемоги над ворогом»*²⁷.

Окрім того, з аналізу українського досвіду застосування новітніх морських роботизованих систем (безекипажних надводних, підводних та безпілотних літальних апаратів) у 2022-2025 роках наголошувалось на тенденції переходу до роботизованих війн та необхідності підготовки і проведення об'єднаних (багатодомених) морських роботизованих операцій як сукупності дій роботизованих систем (комплексів) на морі, над морем та з моря по противнику на суші²⁸.

²³ Степан Яким'як: як перемогти ворога на морі. Експерт розповів про нову Стратегію морської безпеки (2024). <https://armyinform.com.ua/2024/12/17/yak-peremogty-voroga-na-mori-ekspert-rozpoviv-pro-novu-strategiyu-morskoyi-bezpeky/>

²⁴ Yakymiak, Stepan. Maritime security of Ukraine: Problems and Prospects. Black Sea Security, 2026, №1(44). P.7–28. <https://geostrategy.org.ua/en/black-sea-security/chornomorska-bezpeka-1-44-2026/black-sea-security-eng-version>.

²⁵ Президент України Володимир Зеленський заявив про операцію стосовно ізоляції Криму (21.09.2024). <https://suspiilne.media/crimea/841325-zelenskij-zaaviv-pro-operaciu-stosovno-izolacii-krimu>.

²⁶ Чого очікувати від ворога у 2025 році: експерт про спроможності рф у Чорному морі та в Криму. Інтерв'ю зі Степаном Яким'яком. <https://armyinform.com.ua/2025/01/27/chogo-ochikuvaty-vid-voroga-u-2025-roczyi-ekspert-pro-spromozhnosti-rf-u-chornomu-mori-ta-v-krimu>.

²⁷ Військово-Морські Сили ЗС України: 10 фактів про унікальні бойові успіхи у війні на морі. <https://armyinform.com.ua/2025/07/06/vijskovo-morski-sily-zs-ukrayiny-10-faktiv-pro-unikalni-bojovi-uspihy-u-vijni-na-mori/>

²⁸ Понад половина цілей уражається дронами: як Україна роботизувала війну на морі. Інтерв'ю зі Степаном Яким'яком. <https://armyinform.com.ua/2025/07/26/ponad-polovyna-czilej-urazhayetsya-dronamy-yak-ukrayina-robotyzovala-vijnu-na-mori>.

Навесні та на початку червня 2026 року Сили безпілотних систем (далі — СБС) спільно з підрозділами Сил спеціальних операцій Збройних Сил України, Головного управління розвідки Міністерства оборони України, Служби безпеки України активізували операції у Криму. Ударами по мостах, переправах, перешийку, залізниці, об'єктах паливно-енергетичного комплексу українські війська перейшли до виконання завдання щодо ізоляції півострова, про що було заявлено на початку червня 2026 року командувачем СБС ЗС України Робертом Бровді²⁹. Таким чином Сили оборони України, досягнувши успіху у виконанні попередніх завдань, зокрема щодо знищення системи ППО противника, перейшли до виконання завдання з ізоляції півострова Крим та виснаження його угруповань.

 Сили оборони України здійснюють виконання завдання з ізоляції Криму та переходять до **наступного етапу операції** з його повного звільнення.

Результати та наслідки ударів Сил оборони України у Криму. Нанесення ударів Силами оборони України по об'єктах у Криму розпочалось ще у 2022 році^{30, 31, 32} та продовжувалось впродовж усіх наступних рок³³. Важливо зазначити, що передумовою для початку проведення операцій та ударів у Криму були успішні дії СОУ на морі, які спочатку призвели до зриву панування противника у північно-західній частині Чорного моря, відходу основних ударних та амфібійних сил ворога до узбережжя Криму, а пізніше — до східної частини Чорного моря. Аналіз загальної кількості та масштабів ударів СОУ по об'єктах в Криму засвідчив про їх значне зростання, практично у понад два рази, з другого півріччя 2025 року (рис. 2).

Це було обумовлено, ймовірно, різними причинами. Проте, найбільш впливовим чинником, швидше за все, було оновлення керівництва та нарощування складу Сил безпілотних систем (СБС) ЗС України у червні 2025 року, суттєве збільшення кількості використаних безпілотних

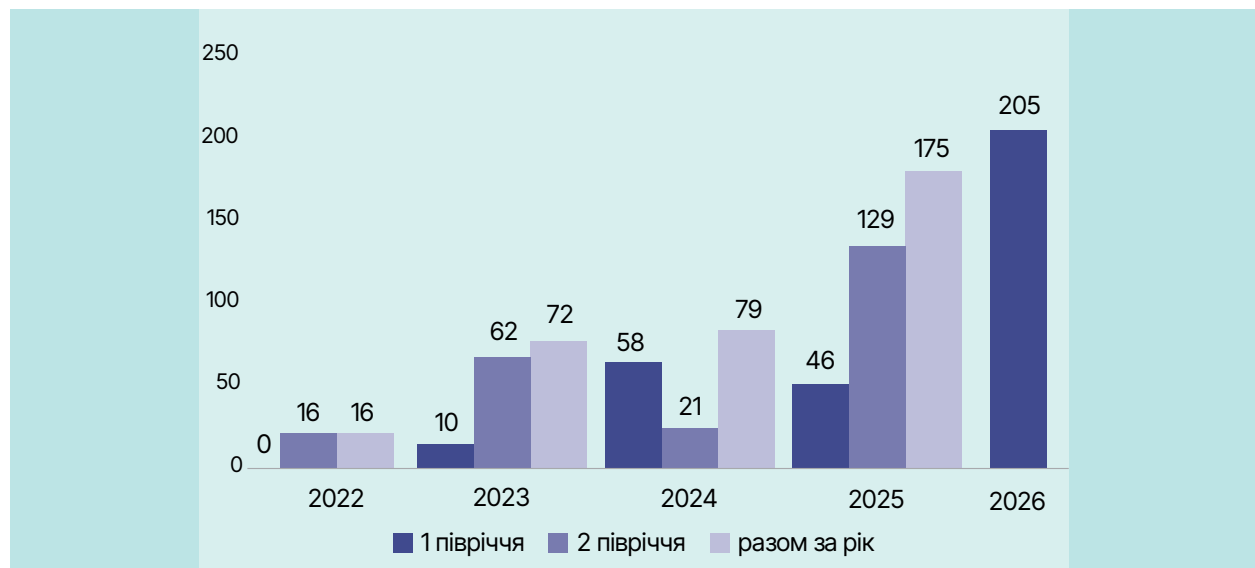

Рис. 2. Загальна кількість ударів Сил оборони України по усіх об'єктах в Криму (2022–2026). Джерело: узагальнено автором за відкритими даними, посилання у тексті.

²⁹ "Мадяр": Крим буде ізолювано у найближчому майбутньому (11.06.2026). <https://www.dw.com/uk/madar-krim-bude-izolovano-u-najblizcomu-majbutnomu/a-77511816>.

³⁰ Штаб російського Чорноморського флоту в Севастополі атакували безпілотником (31.07.2022). <https://military.com/uk/news/shtab-rosijskogo-chornomorskogo-flotu-v-sevastopoli-atakuvay-bezpilotnykom>

³¹ New footage from the ground at the Russian airbase in Novofedorivka (09.08.2022). <https://x.com/PolymarketIntel/status/1557080196011941889>

³² Дрон-камікадзе атакував штаб російського флоту у Севастополі (20.08.2022). <https://web.archive.org/web/20230722181908/https://mil.in.ua/uk/news/dron-kamikadze-atakuvav-shtab-rosijskogo-flotu-u-sevastopoli>

³³ Crimea attacks (2022–present). [https://en.wikipedia.org/wiki/Crimea_attacks_\(2022%E2%80%93present\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Crimea_attacks_(2022%E2%80%93present)); (перелік атак на території Криму в ході російсько-української війни). https://uk.wikipedia.org/wiki/Перелік_атак_на_території_Криму_в_ході_російсько-української_війни.

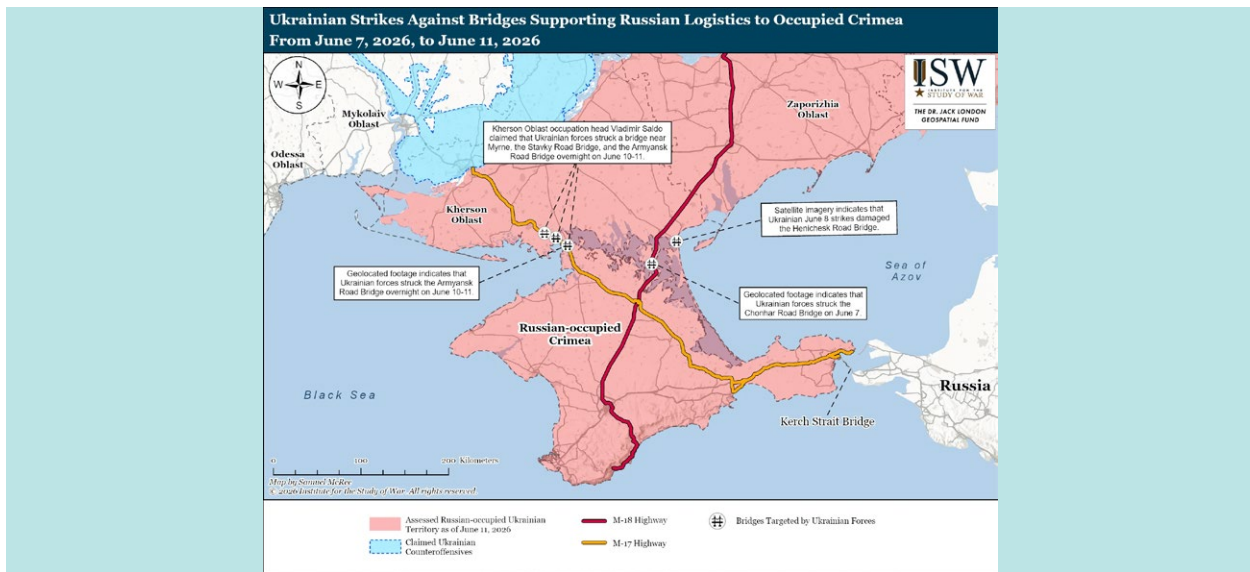

Рис. 3. Удари 7 – 11 червня 2026 року по мостах на логістичних шляхах до Криму.

Джерело: <https://understandingwar.org/research/russia-ukraine/russian-offensive-campaign-assessment-june-11-2026>

комплексів, а також, можливо, більш цілеспрямоване залучення інших складових СОУ до виконання завдань щодо боротьби з противником у Криму. Також з другого півріччя 2025 року ворогом було відмічено масування кількості БПЛА в кожному з ударів, що здійснювалися по об'єктах в Криму та прилеглих акваторіях.

Аналіз діяльності СОУ з нанесення ударів в Криму у першому півріччі 2026 року засвідчив про певні зміни у розподілі ударів за різними видами об'єктів. Після значного збільшення кількості уражених підрозділів зенітно-ракетних і радіотехнічних військ ППО, берегових РЛС спостереження за надводною і повітряною обстановкою, комплексів радіотехнічної розвідки, аеродромів винищувальної авіації та літальних апаратів на них у період з березня по травень 2026 року, у першій половині червня 2026 року СОУ здійснили низку ударів по автомобільних та залізничних мостах, автомобільних колонах, залізничних потягах на території Криму та при в'їзді до нього з боку Херсонської області та Таманського півострова.

У наступні дні удари по важливих об'єктах противника у Криму продовжились. Так, 17 червня 2026 року Генеральний штаб Збройних Сил України повідомив, що українські сили завдали удару по автомобільному мосту через Північно-Кримський канал та по автомобільному мосту поблизу окупованої Воїнки³⁴ (див. рис. 3³⁵).

Також Telegram-канал «Кримський міст» заявив, що російська окупаційна влада тимчасово закрила рух транспорту через Кримський міст між Кримом та Краснодарським краєм³⁶.

Аналіз цих дій засвідчив про наявність тенденції щодо продовження нанесення ударів по засобах ППО (можливо, з певним зниженням їх загальної кількості) та одночасно суттєвого збільшення кількості результативних ударів по мостах, залізницях та інших об'єктах, пов'язаних з транспортуванням важливих вантажів до Криму та з нього (рис. 4).

Дана тенденція характеризує зростання обсягу дій СОУ щодо ізоляції Криму, що може створити противнику загрозу для нормального функціонування військ, органів державного і військового управління, об'єктів критичної інфраструктури на території Криму. У разі поглиблення таких загроз може відбутися зниження спроможностей угруповань військ противника щодо оборони Криму від дій СОУ, спрямованих на його звільнення.

Наявність такої тенденції за умови її збереження і посилення у наступний період демонструє про активний перехід СОУ до виконання наступних завдань, які імовірно характеризують стратегію України щодо звільнення Криму військовим шляхом.

³⁴ <https://t.me/GeneralStaffZSU/40069>.

³⁵ <https://understandingwar.org/research/russia-ukraine/russian-offensive-campaign-assessment-june-11-2026>.

³⁶ https://t.me/most_official/24917.

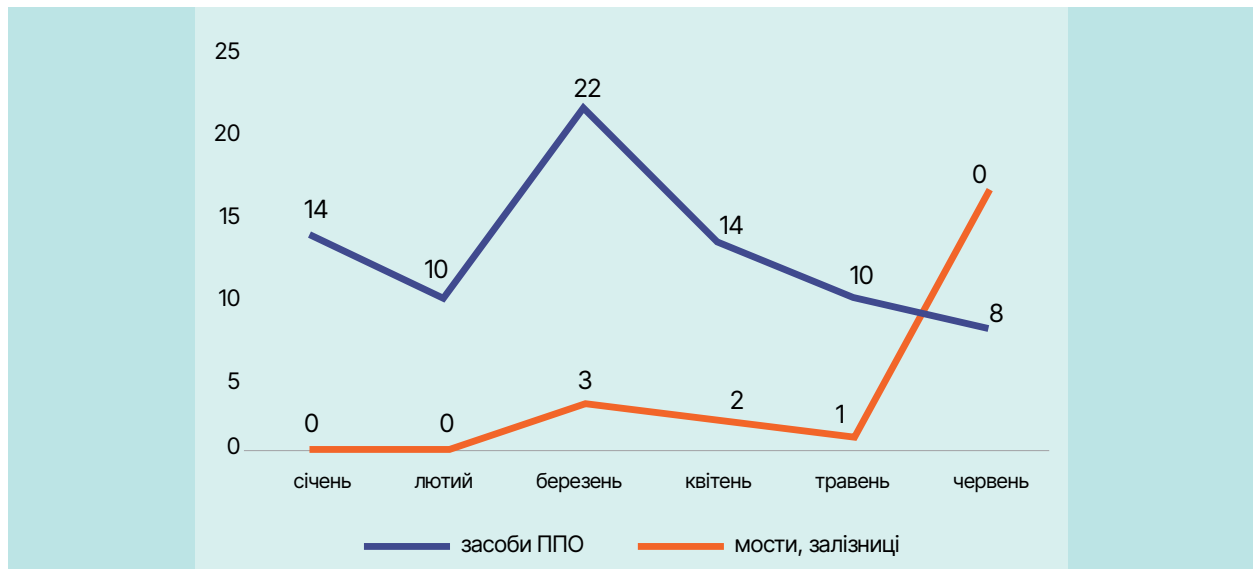

Рис. 4. Порівняння кількості ударів по засобах ППО та мостах/залізницях у 2026 році.
Джерело: узагальнено автором за відкритими даними та посиланнями у тексті

Важливо підкреслити, що за такої ситуації необхідною умовою успіху дій СОУ має бути недопущення дій противника щодо відновлення своїх сил і засобів ППО у Криму, а також засобів берегового спостереження за надводною і повітряною обстановкою, засобів радіотехнічної розвідки та РЕБ, сил і засобів всебічної оборони десантно-небезпечних ділянок на узбережжі Криму. Тобто СОУ повинні обмежити можливість та часові умови стосовно таких дій противника.

4. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Проблеми

До основних проблем, що можуть несприятливо впливати на дії Сил оборони зі звільнення Криму, слід віднести:

- ❗ недостатні спроможності Сил оборони України у традиційних силах і засобах, необхідних для проведення повітряно-морських десантних операцій (ця проблема практично унеможливає проведення операції зі звільнення Криму у традиційному форматі);
- ❗ недостатні темпи вивчення власного досвіду проведення сучасних операцій, перш за все роботизованих (із масштабним та об'єднаним застосуванням безпілотних авіаційних, морських безекіпажних та наземних роботизованих комплексів) та внесення відповідних змін у доктрини (стандарти) з ведення операцій та їх планування;
- ❗ несвоєчасне формування та поновлення запасів основних видів та зразків озброєння для проведення операції зі звільнення Криму внаслідок можливих зривів у темпах надання допомоги закордонними державами;
- ❗ суттєве збільшення оперативних пауз між виконанням попередніх та наступних завдань у ході операції зі звільнення Криму, у ході яких противник може відновити та наростити сили оборони Криму;
- ❗ втрата переваги над противником у розвитку та запровадженні новітніх військових технологій та їх постійного удосконалення.

Шляхи вирішення зазначених проблем наведені нижче у блоці рекомендацій.

Перспективи

Ключовими елементами у досягненні успіху в наступних діях буде своєчасне вивчення досвіду та перевага над противником у впровадженні військово-технологічних інновацій. Зважаючи на зазначене, для забезпечення успіху оборони України, зокрема виконання завдань зі звільнення Криму,

необхідно перманентно переглядати стан та успішність реалізації заходів, що здійснюються з питань забезпечення національної безпеки та оборони держави. В основі успіху лежить своєчасне опрацювання і реалізація існуючих стратегій, доктрин, адаптивний перегляд уже прийнятих до реалізації стратегічних ситуативних, короткострокових, середньострокових і довгострокових рішень за наслідками їх поточної реалізації.

В частині, що стосується забезпечення технологічної переваги над противником, необхідно не тільки мати найсучасніші високотехнологічні військові засоби, але й підготовлений персонал та відповідні інструменти для планування новітніх операцій. Це у свою чергу вимагає проведення аналізу накопиченого досвіду ведення операцій COY, зокрема із застосуванням роботизованих систем, та наукового узагальнення й опрацювання нової теорії роботизованих операцій.

Роботизована операція зі звільнення Криму: опрацювання теорії та практичних рекомендацій.

Успішні дії Сил безпілотних систем упродовж 2025–2026 рр. надають значний матеріал для пошуку нових способів ведення сучасних оборонних і наступальних операцій, зокрема щодо примушення противника до відступу й залишення окупованих територій. Однак огляд останніх публікацій вітчизняних і закордонних фахівців за даною тематикою засвідчує про значну інертність у наукових пошуках та підходах до розуміння ролі роботизованих систем в амфібійних (десантних) операціях.

В сучасних дослідженнях закордонних і вітчизняних фахівців, нажаль, до цього часу простежуються стереотипи щодо морських операцій ХХ ст. та класичні підходи до теорії повітряно-морських десантних операцій (ПМДО), де головна роль відводиться різновидовим угрупованням військ і лише допоміжна роль — безлюдним (безпілотним, безекіпажним, роботизованим) системам. Так, в огляді закордонної публікації³⁷, в якій наведено погляди фахівців морської піхоти США щодо глобальної ролі експедиційних сил і амфібійних операцій³⁸, автор зазначив про актуальність вивчення таких публікацій для українських фахівців та обмежився тезою про те, що «...десантні операції (насамперед у формі рейдів) залишатимуться важливим чинником бойових дій на півдні України». Допущене автором огляду спрощення підходів до розгляду десантних операцій («насамперед у формі рейдів») не сприяє узагальненню та системному підходу до досліджень цієї актуальної тематики у контексті звільнення Криму.

Водночас, у нещодавній праці декількох науковців відомого навчального закладу та спеціалізованої наукової установи Міністерства оборони України зроблено спробу узагальнення щодо можливої ролі «безпілотних систем» у ПМДО для деокупації захоплених РФ територій³⁹. Автори статті, з одного боку, зазначають, що «...в досягненні цілей ПМДО головна роль належатиме безпілотним системам: БпЛА, опціонально пілотованим ЛА, наземним роботизованим комплексам, морським (водним) безекіпажним системам» та «Безпілотні системи мають стати вирішальним чинником успіху ПМДО для деокупації Криму». З іншого боку автори цієї статті суперечать собі, коли на наступних рядках, де зазначають про ПМДО як операцію «...із залученням сил безпілотних систем». Тобто, це не роботизована операція із можливим частковим залученням особового складу до окремих завдань, а навпаки, класична десантна операція із широким залученням військ. Такі висновки авторів обумовлені окрім іншого й тим, що свої тези вони ґрунтують на застарілих джерелах, 1960-х — початку 2000-х років, а у списку літератури лише два джерела, опубліковані після лютого 2022 року, одне з яких публіцистичне.

Водночас важливо наголосити на тезі авторів зазначеної вище праці про те, що «...Проведення ПМДО згідно з новими поглядами на систему застосування сил оборони, викладеними в Тимчасовій доктрині застосування сил оборони 2025 р., не передбачається». Опираючись на поінформованість авторів цієї публікації, які працюють в системі структур Міноборони, можна зробити висновок про відставання керівництва ЗС України та колективів провідних військових навчальних закладів і наукових установ від динамічних темпів роботизації війни, зокрема, що стосується удосконалення стандартів підготовки і застосування сил. Виникає запитання: на яких нових теоретичних засадах і аналізі якого саме досвіду війни здійснюється підготовка фахівців для COY в умовах триваючої війни та чи не відстанемо ми від ворога у впровадженні військових технологій?

³⁷ Palamarchuk M. (2023). Marine Landing Operations — a Global View of the Force Projection Tool. <https://doi.org/10.53679/2616-9460.2.2023.06>.

³⁸ On Contested Shores: The Evolving Role of Amphibious Operations in the History of Warfare (2024). Edited by Timothy Heck, B.A. Friedman, and Walker D. Mills. Vol. 2. Quantico, Virginia: Marine Corps University Press, 2024. 382 p.

³⁹ Волотівський П.Б., Глущенко П.А., Жевтюк О.А. та ін. (2026). Повітряно-морська десантна операція. Історичні приклади підготовки і ведення. Місце безпілотних авіаційних систем у сучасних умовах її проведення. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2026-32-1-19-29>

На підставі проведеного аналізу вказаних вище публікацій, інших відомих джерел, досвіду застосування роботизованих комплексів СОУ у 2022-2026 роках для вирішення проблеми щодо звільнення окупованих територій в умовах недостатності особового складу бачиться доцільним опрацювання та запровадження теорії роботизованих операцій, у тому числі наступальних та амфібійних.

Новітні роботизовані наступальні та подібні інші операції повинні використовувати досвід створення кіллзон на ЛБЗ (до 25 км) і зон знищення логістики противника на оперативну глибину (до 200 км). Ефект наступу досягається застосуванням частини підрозділів СБС зі створенням «наступальної зони» на глибину до 250-300 км від ЛБЗ, в якій знищується оборонне (наступальне, контрнаступальне) угруповання військ противника. Після цього навколо неї подібно до теперішніх кіллзон формується «смуга прикриття», яка унеможливорює проникнення підрозділів противника та дозволяє зайняття зони власними силами, перш за все роботизованими підрозділами, а за потреби й підрозділами, укомплектованими особовим складом.

Для вирішення проблеми щодо масштабування спроможностей СБС із застосування надводних безкіпажних комплексів та розширення впливу на противника на морі пропонується масштабування підрозділів морських роботизованих комплексів (надводних, підводних, авіаційних, комбінованих) у складі СБС, опрацювання і реалізація відповідних концепцій оперативного застосування таких систем та оснащення ними СБС. Досвід успішних ударів СБС по противнику на морі підтверджує необхідність розвитку цієї складової СБС.

Перспективи звільнення Криму військовими методами визначаються технологічною перевагою України та необхідністю проведення **роботизованої повітряно-наземно-морської операції**.

Водночас перспективами розвитку спроможностей СОУ для виконання завдання щодо звільнення Криму повинні передбачатись заходи з розвитку ракетного та інших видів озброєння, широке впровадження ШІ в процеси планування операцій, забезпечення обміну даними та управління, виявлення та ураження сил противника.

В сучасних умовах для ураження противника в оперативній і стратегічній глибині, у тому числі на усю глибину території Криму, Україна продовжує створювати нові та удосконалювати існуючі засоби ураження, головним чином — БпЛА та ракетне озброєння. Так, у червні 2026 року Головнокомандувачем ЗС України було повідомлено про затвердження нової Концепції розвитку ракетних військ і артилерії Збройних Сил України до 2030 року⁴⁰.

Згідно концепції передбачено розвиток ракетного озброєння, зокрема розробку та серійне виробництво нових українських балістичних і крилатих ракет, для здійснення необхідного вогневого впливу по об'єктах противника на оперативну та стратегічну глибину. У Концепції зазначено, що об'єднане використання безпілотних авіаційних комплексів та ракетної зброї «...дозволить створити збалансовану систему дальнього вогневого впливу та забезпечити ураження цілей на відстані до 2000 кілометрів». Окрім безпілотних авіаційних комплексів також має забезпечуватися пріоритетний розвиток морських та наземних роботизованих систем (комплексів).

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Основні висновки:

1. У триваючій війні РФ проти України Крим відіграє надзвичайно важливу роль, що обумовлено геополітичними, економічними військовими та іншими чинниками. Звільнення Криму Силами оборони України забезпечить зрив дій угруповань військ противника на півдні України та послаблення опору ворога на інших напрямках, створення сприятливих умов для переможного завершення війни.

⁴⁰ Головнокомандувач ЗС України: затверджено Концепцію розвитку ракетних військ і артилерії Збройних Сил України (09.06.2026). t.me/osirskiy/1651.

2. Зміни у поглядах на можливість військового способу звільнення Криму відбувались в залежності від загальної ситуації у війні, зростання спроможностей або послаблення однієї чи іншої із сторін. Стійка і незмінна позиція ключових патріотичних сил України, зокрема й представників кримськотатарського народу, і відповідна позиція політичного керівництва держави забезпечили підтримання актуальності питання щодо звільнення Криму впродовж усіх періодів війни, включно й у 2026 році.
3. Розвиток безпекового середовища у Чорноморському регіоні у 2014-2026 роках засвідчив про недостатність зусиль з боку іноземних держав, їх союзів та альянсів щодо забезпечення міжнародної безпеки, стримування та припинення агресивних дій РФ у Чорному морі. Для відновлення достатнього рівня безпеки у регіоні необхідні успішні дії України зі звільнення Криму та забезпечення перемоги у війні, а також створення належних режимів безпеки у регіоні після завершення війни за активної підтримки країн регіону та провідних світових держав.
4. В теперішній час Сили оборони України, забезпечивши зростання кількості ударів по Криму впродовж другої половини 2025 — першої половини 2026 року, завершують знищення сил і засобів ППО противника у Криму та виконання завдання щодо ізоляції ворога у Криму. Кінцевий результат операцій зі звільнення Криму може бути досягнутий успішними діями Сил оборони України, у першу чергу роботизованими операціями, з виснаження противника, ізолюваного в Криму, або подальшим знищенням його військ та виведенням їх залишків з Криму.

Основні рекомендації:

1. Для забезпечення успіху операцій Сил оборони України, зокрема щодо звільнення Криму, є розвиток системи вивчення та впровадження досвіду війни з опрацюванням нової методології та широким використанням ШІ на усіх рівнях застосування сил і забезпечення обороноздатності держави.
2. В умовах переходу до роботизованих технологій ведення війни та використання Україною переваги у впровадженні інноваційних військових технологій виконання завдань зі звільнення Криму необхідно здійснювати за рахунок підготовки і ведення новітніх роботизованих повітряно-наземно-морських операцій. Для цього необхідно забезпечити оперативне опрацювання теорії таких операцій, масштабування застосовуваних різновидових і різнорідних роботизованих сил і засобів.
3. Для досягнення успіху роботизованих операцій необхідно забезпечити випереджувальне формування та поповнення запасів основних видів та зразків озброєння, особливо роботизованих, з урахуванням можливих зривів у темпах і обсягах їх подачі та протидії противника.
4. Під час планування та виконання завдань операції зі звільнення Криму забезпечити безперервність впливу на противника та переходу від попередніх до наступних завдань, не допускаючи оперативних пауз, у ході яких противник може відновити та наростити власні спроможності.
5. Для забезпечення перманентної переваги над противником у впровадженні новітніх військових технологій пришвидшити комплексне формування екосистем створення, оснащення, обслуговування та удосконалення роботизованих систем (безпілотних авіаційних, морських безекіпажних та наземних роботизованих комплексів), опрацювання доктрин, підготовки і використання персоналу.